

چکیده

مقاله حاضر با عنوان "جایگاه جنگل و درختکاری در تعالیم اسلامی" می باشد. این پژوهش با هدف تبیین جایگاه ارزشی جنگل ها و مراتع، به عنوان بارزترین و پایدارترین نمونه های جوامع گیاهی، که در حیات بشری حائز اهمیت می باشند، تدوین شده است. این پژوهش با نگاه به آیات و متون روایی به بررسی این جایگاه پرداخته است، در قرآن کریم از درختان و گیاهان، گاهی به عنوان "متاع" (عبس/۳۱) زندگی انسان یاد می کند و گاهی نیز آن ها را "معیشت" (حجر/ ۲۰)، یعنی وسیله برآوردن نیازهای انسان می شمارد و برایشان کرامت و شأن ویژه ای قائل است. لذا بهره وری نادرست از محیط طبیعی و اسراف و تبذیر باعث تجاوز به حقوق مسلم دیگران است. بنابراین تاثیرگذاری متقابل انسان و طبیعت، اهمیت بررسی عناصر طبیعی را دو چندان می کند؛ از این رو در این پژوهش سعی شده است تا به جایگاه جنگل و مراتع در تعالیم اسلامی پرداخته شود.

واژگان کلیدی: انسان - طبیعت - رابطه - منابع - موجودات - بهره گیری.

۱. دانش آموخته سطح ۲ مدرسه علمیه اسلام شناسی حضرت زهرا سلام الله علیها (نویسنده مسئول)

۲. استاد راهنما، کارشناس ارشد پژوهش

طرح بحث

اسلام به طبیعت نگاه تنگ نظرانه و خشک مادی ندارد، بلکه از زاویه ای غیر مادی به آن می نگرد. از نگاه قرآن طبیعت مخلوق خداوند حکیم و تواناست که در کار او هیچ گونه سستی و کاستی، ضعف و جهالت راه ندارد، نیز خداوند این خلقت شکوهمند را به حال خود رها نساخته بلکه پیوسته به پرورش و هدایت آن مشغول است و خداوند نیز از سر لطف این موهبت الهی را در اختیار آدمی نهاده تا در پرتو بهره برداری از آن به نیازهای خود دست یابد و زمینه نشاط و شادابی و بهجت در او فراهم آید این نعمت ها را خداوند در اختیار خلیفه اش نهاده و او را امانت دار خود در روی زمین دانسته است. از این رو شکر این نعمتها و حفظ این امانت ها برآدمیان لازم است. چرا که تحصیل و نگهداری از آن ضرورت زندگی انسان شمرده است.

۱. اهمیت و نقش جنگل ها و درخت در زندگی انسان

پوشش گیاهی، مراتع، جنگل ها و فضای سبز در هر کشوری جزو سرمایه ها و ثروت آن جامعه به حساب می آیند و حفاظت از این گنجینه ارزشمند در توسعه و آبادانی کشور نقش مهمی ایفا می کند. حفظ آب و خاک، جلوگیری از فرسایش خاک، توسعه مراتع و جنگل ها، افزایش منابع آب زیرزمینی، رودخانه ها، پارک های طبیعی جنگلی، حفظ محیط زیست و... اهمیت زیادی در فرآیند توسعه اقتصادی کشور دارد، تا آنجا که کارشناسان اقتصادی معتقدند این فرآیند نقش موثری در اقتصاد مقاومتی کشور نیز ایفا می کند.

در تعالیم اسلامی، بنابر آیات و روایات و سیره معصومین (علیهم السلام) می توانیم به نقش و اهمیت این نعمت و موهبت عظیم پروردگار عالم پی ببریم.

قرآن کریم در سوره مبارکه جاثیه فرمود: «وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا...» (جاثیه ۱۳)؛ «هرآنچه که در آسمان ها و روی زمین آفریده شده است برای انسان و



مسخر او است. »

تسخیر، عملی جز بهره‌گیری و جهت‌بخشی داده‌ها در مسیر و هدف معین نیست که انسان موظف است با استفاده اصولی و منطقی از منابع خدا دادی در چهارچوب برنامه، برای بهبود و گذران زندگی خود و دیگران از آن سود ببرد. چرا که منابع طبیعی به عنوان نعمت تجدید شونده متعلق به همه انسان‌ها و در همه قرون و اعصار است. خداوند ضمن این که انسان را به اندیشیدن در مورد طبیعت و نظم و ترتیب و تعادل در طبیعت دعوت کرده است، او را فرمان به استفاده و بهره‌مندی اصولی داده و او را در حفظ و حراست از نعم الهی نیز مسئول و موظف دانسته و باید پاسخگو باشد. همین‌طور که مولى الموحدين على (عليه السلام) فرمود: «اتَّقُوا اللَّهَ فِي عِبَادِهِ وَ بِلَادِهِ فَإِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّىٰ عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ لَا تَعْصُوهُ». (نهج البلاغه/خطبه ۱۶۷)؛ «از خدا بترسید درباره بندگان او و سرزمینهایش؛ زیرا شما حتی نسبت به قطعه‌های زمین‌ها و چارپایان نیز باید پاسخگو باشید. از خدا اطاعت کنید و نافرمانی او نکنید.»

۲. جنگل‌ها و مراتع در تعالیم اسلامی

در تعالیم اسلامی زمین و نعمت‌های آن اعم از آب، خاک، جنگل و مرتع که از مصادیق بارز منابع طبیعی به شمار می‌روند، جزو انفال می‌باشند.

انفال «جمع نفل - بسکون الفاء وفتحها - وهو : الغنیمة أو العطيّة والزیادة...» جمع نفل یا نفل به معنای زیادی، بخشش و غنیمت است. (النراقی/ج ۱۰/۱۳۹)

وجه نام‌گذاری اموال ویژه پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) و پس از آن حضرت، ائمه (عليهم السلام) به انفال از قرآن کریم نشأت گرفته است که در آیه آمده است. «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ...» (انفال/۱)؛ «از تو درباره انفال (غنائم)، سؤال می‌کنند بگو: انفال مخصوص خدا و

پیامبر است...»، این است که خداوند به منظور گرامیداشت و برتری بخشیدن وجود مبارک رسول



خدا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) و امامان (عليهم السلام) بر دیگران، افزون بر خمس، انفال را نیز به آنان اختصاص داده است. (النجفی الجواهری/ ج ۱۶ / ۱۱۵)

به طور کلی در متون دینی انفال به ثروت های طبیعی چون زمین های موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه ها، رودخانه ها و سایر آب های عمومی، کوه ها، دره ها، جنگل ها، نیزارها، بیشه های طبیعی، مرتعی که حریم اشخاص نمی باشد را شامل می شود و در اختیار حکومت اسلامی است تا براساس مصالح عامه نسبت به آنها عمل کند.

اهمیت منابع طبیعی در حیات اقتصادی و اجتماعی بشر به ویژه در رابطه با کشاورزی و محیط زیست، هر انسان متفکر و خدا دوست را بر آن می دارد تا خود را در برابر این منابع مهم خدادادی مسوول بداند.

جنگل و درخت در شریعت اسلام از جایگاهی ویژه برخوردارند و در ده ها آیه و روایت، مورد بحث قرار گرفته اند.

قرآن کریم، از درختان و گیاهان، گاهی به عنوان "متاع" (عبس/ ۳۱) زندگی انسان یاد می کند و گاهی نیز آن ها را "معیشت" (حجر/ ۲۰)، یعنی وسیله برآوردن نیازهای انسان می شمارد و برایشان کرامت و شأن ویژه ای قائل است. از این رو بهره وری نادرست از محیط طبیعی و اسراف و تبذیر باعث تجاوز به حقوق مسلم دیگران است. بنابراین تاثیرگذاری متقابل انسان و طبیعت، اهمیت بررسی عناصر طبیعی را دو چندان می کند.

در قرآن با واژه هایی چون شجر، نبات، زوج کریم، جنات معروشات، جنات الفافأ، حدائق غلبأ، آب، مرعی و... به جنگل ها و مرتع ها اشاره شده است. به طور خلاصه نتیجه بررسی آیات قرآن و گروهی از روایات درباره مراتع و جنگل ها به قرار زیر است:

۱- مرتع ها، جنگل ها در زمره نعمتها و موهبت های بزرگ الهی قراردارند که آدمیان باید در برابر



این نعمت شکر گزار باشند و در حفظ و بالندگی آنها بکوشند.

۲- جنگل ها و مراتع بستر زندگی حیوانات هستند و آنان نیز در جنگل ها کانون تنوع زیستی حشرات و حیوانات و پرندگان است و شرایط آن ها به گونه ای است که همه نیازهای این موجودات را برآورده می کند.

۳- حضرت امام صادق (علیه السلام) به مفضل چنین می فرماید: «ای مفضل! درباره گستردگی زمین بیندیش و اگر این گونه نبود (محدود بود) مسکن ها، مزرعه، مراتع، جنگل ها و کانون تولید چوب ها و... را بر نمی تایید. شاید برخی بگویند این بیابان های دهشتناک چه سودی دارد؟ پاسخ آن است که این بیابان ها زیستگاه و خانه امن و چراگاه چهارپایان و پرندگان است.» (جعفی/۱۳۸۶: ۹۰)

نابود کردن مراتع در واقع تجاوز به حقوق دام ها و حیوانات بی زبانی است که در برابر انسانها نمی توانند از خود دفاع کنند.

۴- در برخی آیات خداوند از اسراف و زیاده روی در بهره برداری از جنگلها و گیاهان و محصولات کشاورزی به شدت نهی می کند و با به کار رفتن واژه... «وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» (انعام/۱۴۱) به آدمیان هشدار می دهد که زیاده روی در مصرف این نعمتهای الهی از گناهان است و خداوند اسراف کاران را دوست ندارد.

۳. فضیلت درختکاری

شایسته است مسلمانان نسبت به کاشتن و حفظ درخت کوتاهی نکنند، زیرا درختان در سالم سازی و پاکیزگی هوا تاثیر ویژه دارند. اهتمام اسلام به درختکاری و افشاندن دانه یا کاشتن شاخه ثمربخش، کاملاً در متون دینی مشاهد می شود؛ به گونه ای که گاهی کاشتن درخت، در ردیف بهترین و مقدس ترین کارهای خیر قرار می گیرد، چنانچه از رسول اکرم (صلی الله علیه و اله و سلم) در ضمن حدیثی آمده است که درختکاری را در کنار تعلیم دانش، ساختن مسجد، به ارث گذاشتن



قرآن یا کتاب علمی سودمند دیگر و... قرار داده است. (هندی/۱۴۰۱: ج ۱۵/۹۵۳-۹۵۴) که اهتمام آن حضرت به درختکاری را می‌رساند. (جوادی آملی / ۱۳۹۱: ۷۰۹)

اهمیت درختکاری در تعالیم اسلامی به قدری بالاست که در روایتی از رسول خدا (صلی الله علیه و اله و سلم) آمده است: اگر نهالی در دست یکی از شماست و در آستانه برپایی قیامت به اندازه کاشتن آن فرصت دارد، آن را بکارد. (نوری / ۱۴۱۰: ج ۱۳ / ۴۶۰)

حضرات معصومین (علیهم السلام) همواره مسلمانان را به بازپروری و احیاء طبیعت، از جمله اراضی و جنگل‌ها، تشویق و ترغیب می‌کردند؛ چنان که رسول اکرم (صلی الله علیه و اله و سلم) می‌فرمود: «أُحَى

بَلَدِكِ الْمَيِّتِ» (کلینی / ۱۳۶۵: ج ۵ / ۲۶۰)؛ زمین مرده و بایر شهر خود را آباد کن.

پیشوایان معصوم (علیهم السلام) در پاره‌ای از روایات به صراحت به درختکاری و یا از فضیلت و ارزش آن سخن گفته‌اند. به جهت فراوانی احادیث وارده در این باره، به ذکر برخی از آن‌ها بسنده می‌کنیم:

در روایتی از امام صادق (علیه السلام) آمده است که شخصی از حضرت (علیه السلام) پرسید: برخی می‌گویند که کشاورزی مکروه است. آن حضرت (علیه السلام) در پاسخ فرمود: «أزرعوا و اغرسوا، فلا والله ما عمل الناس عملاً أحل ولا أطيب منه، والله ليزرعن الزرع، و ليغرسن الغرس النخل بعد خروج الدجال» (کلینی / ۱۳۶۵: ج ۵ / ۲۶۰؛ حر عاملی / ۱۴۰۹: ج ۱۳ / ۱۹۳، ح ۱)؛ «درخت بکارید و گرسا و نخل بکارید، و خداوند هیچ عملی از آن حلال‌تر و پاکیزه‌تر نیست. سوگند به خدا که هنگام ظهور حضرت ولی عصر (عج)، درختکاری و کشاورزی بسیار گسترده می‌شود.»

در حدیث دیگری پیامبر اکرم (صلی الله علیه و اله و سلم) فرمودند: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ أَوْ طَيْرٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ» (نوری / ۱۴۱۰: جلد ۱۳/۴۶۰)؛ هر



مسلمانی که درختی بکارد، یا زراعتی کند، که از آن پرندگان و انسان ها و یا حیوانی بخورند، چنین کاری برای او صدقه محسوب می شود.

هر مسلمانی که درختی بکارد یا کشاورزی کند، در برابر هر مقدار از آن که انسان، پرند و یا حیوانی بخورد، خداوند پاداش صدقه به وی خواهد داد.

در آموزه های اسلامی به آبادانی و حفظ زمین بسیار توصیه شده است، تا جایی که داشتن بهترین یادگار و صدقه جاریه در پرتو پرداختن به آبادانی زمین است؛ چنان که پیامبر (صلی الله علیه وآله و سلم) فرمود: «رجل غرس نخلا او حفر بئر او اجرى نهرا»؛ کسی که (درختی) را بکارد، چاهی حفر کند و آبی را جاری سازد. (دارای یادگار و صدقه جاریه است)

مرحوم نوری در مستدرک الوسائل روایتی را از پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله و سلم) نقل نموده است که تأکید بر «درختکاری» را شدت بخشیده و با لحنی خاص به آن اهتمام می ورزد: «*إِنَّ قَامَتِ السَّاعَةُ وَ فِي يَدِ أَحَدِكُمْ فَسِيلَةٌ، فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَقُومَ حَتَّى يَغْرِسَهَا ، فَلْيَغْرِسْهَا*» (هندی / ۱۴۰۱: ح ۹۰۵۶)؛ «اگر عمر جهان پایان یابد و قیامت فرا رسد و یکی از شما نهالی در دست داشته باشد، چنانچه به قدر کاشتن آن فرصت باشد، باید فرصت را از دست ندهد و آن را بکارد.»

۴. پاداش معنوی درخت کاری

سودمندی درختان تنها برای درخت کاران و باغبانان نیست، بلکه دیگران نیز از سبزی، خرمی و منافع فراوان درختان بهره می برند.

در فرهنگ اسلامی کسی که به دیگران خدمت کند، اگر چه خدمت وی بسار ناچیز باشد، پاداش معنوی عظیمی خواهد داشت. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و اله و سلم) در این باره می فرماید: «وخلق الله له شجرة فكلف وسقيها والقيام عليها» (علامه مجلسی / ج ۳ / ۸۶)؛ «خداوند درخت را برای انسان

آفرید، از این رو، او باید درخت بکارد، آن را آبیاری کند و در حفظ آن بکوشد.»



و نیز آن حضرت در روایت دیگری فرموده است: «من بنی بنیاناً بغير ظلم و لاعتداء و غرس و غرساً بغير ظلم و لاعتداء کان له اجرا جارياً ما ینفع به احد من خلق الرحمن» (نوری/ ۱۴۱۰: ج ۱۳/ ۴۶۰ ح ۱۵۸۹۵)؛ «...کسی که بدون ظلم و تعدی به دیگری درختی بکارد تا زمانی که یکی از مخلوقات خدا از آن بهره برد، خداوند به وی پاداشی خواهد داد.»

برخی از این روایات درختان بی میوه و جنگلی را نیز شامل می شود و اصولاً هرگونه بهره برداری از درختان، در این روایات می گنجد. به عنوان مثال پاداشی که خداوند بر پایه روایت اخیر به درخت کار می دهد، در برابر هر گونه استفاده ای است که مخلوق خدا از آن ببرد؛ چه از میوه آن باشد، چه از سایه آن و چه از منظر چشم نواز با هوای لطیف و سالمی که از آن بوجود می آید و یا از شاخ و برگ آن.

همه پیامبران به جز حضرت ادریس (علیه السلام) که خیاط بود، بقیه کشاورز بودند. بر طبق برخی روایات، پیامبر خدا (صلی الله علیه و اله و سلم) و امیر مومنان علی (علیه السلام) با هم درخت می کاشتند. امام صادق (علیه السلام) در این باره فرمود: «امیر مومنان علی (علیه السلام) بیل زمین را آماده می ساخت و پیامبر (صلی الله علیه و اله و سلم) هسته خرما را مرطوب می کرد و می کاشت...» (نوری/ ۱۴۰۸: ج ۱۳/ ۴۶۰ ح ۱۵۸۹۵)

۵. مذمت قطع درختان در آموزه های دینی

در روزگار ما جنگل ها میدان تاخت و تاز غارتگران جنگل شده است: آنان به گونه ای قطع درختان را سرعت بخشیده اند که سلامت محیط زیست بشری در معرض خطر جدی قرار گرفته است.

آمارها نشان می دهد سرعت حیرت آور تخریب جنگل ها به اندازه ای است که شاید برای آیندگان جنگلی باقی نماند.



بر پایه گزارش سازمان ملل (UNEP) از سال ۱۹۹۰ میلادی تا کنون ۴/۲ در صد از پوشش جنگلی زمین از بین رفته و ۲۵ درصد پستانداران و ۱۲ درصد پرندگان در خطر انقراضند... و اگر این روند ادامه یابد تا ۳۰ سال آینده زمین یک سیاره فقیر و بی حاصل باقی خواهد ماند. (همشهری/ سال دهم / شماره ۲۷۳۷ / جمعه ۱۰ خرداد / ۱۳۸۱)

از نگاه اسلام قطع درختان و تخریب جنگل ها به دلایل زیر از از زشت ترین اعمال است:

۱- برطبق آیات قرآن همه نسل های انسانی و حیوانی در همه عصرها حق بهره برداری از موهبت طبیعی زمین را دارند. از این رو نابودی جنگل ها ظلم به همه آنان محسوب می شود و در زمره بزرگترین گناهان است.

۲- قطع درختان و تخریب جنگل ها از مصادیق روشن "فساد در زمین" است «وَ إِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي

الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ»، «(نشانه آن ، این است که (

هنگامی که روی برمی گردانند (و از نزد تو خارج می شوند) ، در راه فساد در زمین ، کوشش می کنند ، و زراعت ها و چهارپایان را نابود می سازند (با اینکه می دانند) خدا فساد را دوست نمی دارد.» (بقره/ ۲۰۵)

۳- قرآن کسانی را که در پی نابود کردن جنگل ها، مزرعه ها و نسل حیوانات و انسان هایند «مفسد فی الارض» می نامد؛ از این رو هر گاه رهبران جامعه ای از طریق به راه انداختن جنگلها و تسلطه طلبی بر دیگر نقاط جهان ویا از هر طریق دیگر در پی نابود ساختن کشتزاران، گیاهان و نسل حیوانات و آدمیان برآیند نیز مفسدند. خداوند می فرماید:

«(نشانه آن ، این است که) هنگامی که روی برمی گردانند (و از نزد تو خارج می شوند) ، در راه فساد در زمین ، کوشش می کنند ، و زراعت ها و چهارپایان را نابود می سازند (با اینکه می



دانند (خدا فساد را دوست نمی دارد. » (بقره/ ۲۰۵)

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و امامان معصوم (علیهم السلام) مسلمانان را از نابودی درختان برحذر می داشته و همواره آنان را به حفظ، رشد و تکثیر درختان تشویق می کرده اند. حضرت علی (علیه السلام) در این باره فرمود: «و مما یزید فی العمر ترک الادی ... وان یحترز عن قطع الاشجار الرطبه» (مجلسی / ۱۴۰۴: ج ۷۶ ص ۳۱۹)؛ «پرهیز از قطع درختان سرسبز بر عمر انسان می افزاید.»

در حدیثی از حضرت امام صادق (علیه السلام) آمده است: « قال لاتقطعوا الثمار فیصب الله علیکم العذاب صبا» (حرعاملی / ۱۴۰۹: ج ۱۳ / ۱۹۸)؛ «قطع بی رویه درختان میوه دار عذاب سخت الهی را در پی دارد.»

در زمان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) درخت "سدر" در فراوان بود. حضرت درباره قطع آن فرمود: «وعن رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم): «... من قطع سدره صوب الله راسه فی النار» (مجلسی / ۱۴۰۴: ج ۶۳ / ۱۱۳)؛ «... هر کس درخت سدر را قطع کند، خداوند با سر او را در آتش جهنم خواهد انداخت.»

قرینه ها نشان می دهد که این حکم مختص درخت سدر نیست و درختان دیگر را نیز شامل می شود؛ زیرا در آن روزگار در سرزمین حجاز، قطع درختان در امثال درخت سدر مصداق داشته است و امروزه در گونه های دیگر و به ویژه تخریب جنگل ها را شامل می شود.

ممنوعیت قطع درختان در جنگ: جنگ ها ویرانگر و خانمان سوزند و بسیاری از مقررات روزمره ای که در زمان صلح مردم بدانها احترام می گذارند در جنگ ها زیر چکمه های نظامیان پایمال می شود. با این حال، از زمان های قدیم نیز قوانینی در رابطه با حفاظت از محیط زیست وضع



گردیده بود که حتی در جنگ ها نیز می بایست رعایت می شد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در آغاز جنگها رزم آوران مسلمان را نصیحت می نمود.

یکی از موضوع هایی که آن حضرت به آنان سفارش می کرد، پرهیز از قطع درختان بود.

برطبق روایتی، رسول خدا به رزمندگان اسلام چنین می فرمود: «...ولا تقتلن امرأة، ولا صغیراً ضرعاً

، ولا کبیراً فانیاً ولا تقطعن نخلاً ولا شجراً» (مجلسی / ۱۴۰۴: ج ۲۱ / ۶۰)؛ «از کشتن زنان، کودکان و

پیرمردان پرهیزید و به هیچ وجه درختان به ویژه درخت خرما را قطع نکنید»

در این روایت، حضرت بی هیچ قید و شرطی قطع درختان را در میدان نبرد ممنوع کرده و در

روایت دیگری، تنها در صورت ضرورت آن را مجاز دانسته است: «... ولا تقتلوا شیخاً فانیاً، ولا

صیباً ولا امرأة ولا تقطعوا شجراً الا تضطروا الیها» (حر عاملی / ۱۴۰۹: ج ۱۱ / ۴۳)؛ «مبادا به کشتن

زنان، پیران و کودکان دست یازید، از قطع درختان پرهیزید، مگر آنکه ضرورتی در میان باشد.»

در توصیه دیگری، پیامبر خدا از به آتش کشیدن مزرعه ها و نابودی درختان به شدت نهی فرموده:

«لا تحرقوا النخل ولا تغرقوه ولا تقطعوا شجرة مثمرة ولا تحرقوا زرعاً...» (مجلسی / ۱۴۰۴: ج ۱۹ /

۱۷۷: حر عاملی / ۱۴۰۹: ج ۱۱ / ۴۳)؛ «درختان را آتش نزیند آن ها را با آب ویران نکنید، درختان

میوه دار را قطع نکنید، مزرعه ها را نسوزانید.»

در چنین احادیثی دو نکته قابل توجه است :

اول: قطع درختان در ردیف کشتن کودکان، زنان و پیرمردان قرار گرفته و این اهمیت موضوع را از

دیدگاه پیامبر اسلام می رساند.

دوم: وقتی در بحران جنگ ، بریدن، آتش زدن و در آب فرو بردن درختان جایز نباشد ، به طور

روشن تر و موکدتر، در زمان برقراری صلح و آرامش این کار جایز نیست.





نتیجه بحث

پوشش گیاهی، مراتع، جنگل‌ها و فضای سبز در هر کشوری جزو سرمایه‌ها و ثروت آن جامعه به حساب می‌آیند و حفاظت از این گنجینه ارزشمند در توسعه و آبادانی کشور نقش مهمی ایفا می‌کند. حفظ آب و خاک، جلوگیری از فرسایش خاک، توسعه جنگل‌ها و درختکاری، افزایش منابع آب زیرزمینی، رودخانه‌ها، پارک‌های طبیعی جنگلی، حفظ محیط زیست و... اهمیت زیادی در فرآیند توسعه یک کشور دارد.

از این رو در تعالیم اسلامی زمین و نعمت‌های آن اعم از آب، خاک، جنگل و مرتع که از مصادیق بارز منابع طبیعی به شمار می‌روند، جزو انقال می‌باشند.

و در آموزه‌های اسلامی به آبادانی و حفظ زمین بسیار توصیه شده است، تا جایی که داشتن بهترین یادگار و صدقه جاریه در پرتو پرداختن به آبادانی زمین است؛ چنان که پیامبر (صلی الله علیه وآله و سلم) فرمود: «رجل غرس نخلا او حفر بئر او اجرى نهرًا»؛ کسی که (درختی) را بکارد، چاهی حفر کند و آبی را جاری سازد. (دارای یادگار و صدقه جاریه است)



منابع

* قرآن مجید

* نهج البلاغه، ترجمه محمد بهشتی، بیجا، انتشارات تابان، ۱۳۷۸.

۱. جعفری، مفضل بن عمر، توحید مفضل، وزارت ارشاد، مشهد، انتشارات برکات اهل بیت علیهم



- السلام، ۱۳۸۶.
۲. جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیاه، قم، انتشارات اسراء، چ ۹۶، ۱۳۹۱.
۳. حر عاملی، شیخ محمد بن حسن، وسایل الشیعه الی تحقیق مسائل الشریعه، دار احیاء التراث العربی، بی جا، ۱۳۹۱ ق.
۴. حقوقی، عسکر، تفسیر ابوالفتوح رازی، قم، سازمان چاپ و نشر دارالحدیث، جلد ۲، ۱۳۸۴.
۵. کلینی، محمد بن یعقوب، فروع الکافی، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵، تهران.
۶. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوارالجماعه لدرر أخبار الأئمة الأطهار (ط - بیروت) ، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۴ ق
۷. النراقی، أحمد بن محمد مهدی، مستند الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، بی تا.
۸. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسایل، مؤسسه آل البيت، قم، ۱۴۱۰ ق.
۹. الهندی، علی المتقی، کنز العمال، بیروت، مؤسسه الرساله، ج ۱۲، ۱۴۰۱ هـ ق
۱۰. روزنامه همشهری، سال دهم، شماره ۲۷۳۷، جمعه ۱۰ خرداد ۱۳۸۱.

